

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошцака
(наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

3. Курило О. Право на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. Підприємництво господарство і право. 2020. № 4. С. 382.

4. Справа «компанія «Регент» проти України» (CASE OF REGENT COMPANY v. UKRAINE) URL:<https://minjust.gov.ua/files/general/2024/09/03/20240903124213-89.pdf>(дата звернення: 16.10.2024).

5. Путівник з прав людини: Право на справедливий суд URL: <https://www.rights.in.ua/rights/pravo-na-spravjedlivij-j-sud> (дата звернення: 12.10.2024).

Ключові слова: ЄКПЛ, ЄСПЛ, право на справедливий суд, права людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція, правосуддя.

Борщевська Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри національного та міжнародного права Одеського національного морського університету, член комітету конституційного правосуддя та прав людини Ради адвокатів Одеської області

МЕЖІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВИДОЗМІНИ ГЕНОМУ ЛЮДИНИ

Питання відозміни геному людини почали підніматися у середині 20 століття, а вже у 90-х роках 20 століття була запроваджена міжнародна програма «Геном людини». Внаслідок кропіткої роботи до початку 2003 р. геном людини повністю секвенований, тобто повністю прочитана

послідовність трьох мільярдів пар основ, з яких побудована ДНК всіх 23 пар хромосом людини. Запуск програми «Геном людини» сприяло створенню генетичної карти, відтворенню цитогенетичної карти геному і власне секвенсу [1]. Але без належного правового регулювання цього питання в рамках біоетики це питання могло стати не дослідженням на користь суспільству, а відродженням хибних ідей так званої «євгеніки», яку просували у третьому рейху.

Тому, цілком логічно, що будь яке дослідження, що торкається прав людини, зокрема в сфері біомедицини, повинно бути унормовано на законодавчому рівні для забезпечення механізму правового регулювання та забезпечення охорони та захисту прав людини за допомогою санкції юридичної відповідальності.

Стаття 28 Конституції України прямо закріплює положення про те, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам [2]. за недотримання такої заборони в українському законодавстві у статті 142 Кримінального кодексу України [3] передбачено кримінальну відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я.

В 1997 році була прийнята Конвенція про захист прав та гідність людини щодо застосування біології та медицини: конвенція про права людини та біомедицину (Ов'єдо) в ній викладаються основні позиції з питань біомедицини [4], яка мала стати по суті поштовхом для розробки та прийняття низки

нормативних актів національного законодавства в цій сфері. А в 2005 році була прийнята Загальна декларація про біоетику та права людини [5]. Загальновідомо, що міжнародні документи є в більшості своїй декларативними та містять багато оціночних суджень, що не дає змогу в повному обсязі застосовувати ті чи інші санкції при порушенні прописаних норм. Наприклад, стаття 4 «Благо і шкода» цієї Конвенції зазначає, що у процесі застосування та розвитку наукових знань, медичної практики та пов'язаних з ними технологій слід домагатися отримання максимальних прямих і непрямих благ для пацієнтів, учасників досліджень та інших осіб, що зачіпаються, і зводити до мінімуму будь-яку можливу для них шкоду. Залишається відкритим питання, що в розумінні міжнародної спільноти є шкода і що є благо. Бо таке поняття повинно бути розтлумачене на рівні як міжнародного так і національного законодавства.

По суті за період до сьогоднішнього єдиним профільним законом в цій царині на рівні українського законодавства став Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» [6], який був прийнятий в грудні 2004 року. В цьому Законі прописується, що в Україні забороняється репродуктивне клонування людини, але дія цього Закону не поширюється на клонування інших організмів. Але вже 29 грудня 2021 року на офіційному сайті Президента України була подана петиція про скасування заборони клонування людини та інших організмів на території України [7]. Обґрунтуванням до неї виступила теза про те, що з 2004 року пройшло багато часу, й на даний час є

набагато більше досліджень стосовно клонування живих організмів, дана сфера є більш вивченою, накопичено більшу кількість емпіричних та теоретичних знань. Підкреслювалося, що Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» гальмує науковий прогрес та блокує утворення в Україні повноцінної наукової галузі, спрямованої на роботу по клонуванню живих організмів. Прохання скасувати заборону та створити необхідну законодавчу базу та регуляторні механізми для того, щоб сфера клонування живих організмів почала розвиватися в Україні. Але ця петиція не була підтримана широким загалом, оскільки набрала лише 50 голосів з 25 000 необхідних голосів для її розгляду. Що підтверджує негативне ставлення української спільноти щодо втручання у геном людини з метою її клонування.

Інші нормативні акти України лише опосередковано торкаються питань біоетики та біомедицини. Звісно очікувалося, що євроінтеграційний вектор України, закріплений в Конституції України стане ключовим напрямком до імплементації міжнародного законодавства в цій сфері щодо прийняття низки нормативних документів про застосування принципів біоетики, зокрема, принципів дотримання доброчесності при дослідженнях з використанням геному людини. Але воєнний стан не дозволяє в повному обсязі ґрунтовно підійти до цього питання.

Наразі питання щодо меж дотримання прав людини при видозміні геному людини на рівні національного законодавства залишається врегульованим не в повному обсязі.

Існують окремі додаткові документи підзаконного характеру, якими намагаються врегулювати проведення певних досліджень. Так, згідно Постанови Президії НАНУ «Дослідження генів найпоширеніших в Україні спадкових захворювань» [8], в Інституті молекулярної біології і генетики НАН України здійснюються пріоритетні дослідження в галузі геноміки людини та медичної генетики, спрямовані на становлення нового напрямку - генетичної медицини. Також, Наказом міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення медико-генетичної допомоги в Україні» [9] затверджені методичні рекомендації щодо організації надання медико-генетичної допомоги, які мали б сприяти поліпшенню допомоги хворим зі спадковою патологією. Розробка молекулярно-діагностичних технологій мала б на меті підвищити можливість ранньої, доклінічної діагностики спадкової патології, а також хвороб зі спадковою схильністю. Здається, що наразі складаються сприятливі умови з точки зору наукового підходу до питань біоетики щодо геному людини. Але, слід мати на увазі, що цей процес повинен спиратися на повагу до людської гідності, дотримання основоположних прав та свобод людини. Так як, використання новітніх технологій в біомедицині та не врегулювання їх на законодавчому рівні із детальним визначенням всіх понять щодо дозволів, а особливо заборон, може призводити до виникнення нового складу злочину як біотероризм. Непоодинокі спроби, наприклад у Китаї щодо експериментів над геномом людини та клонуванням ембріонів вже проводилися, але дістали лише

суворого засудження на рівні світової спільноти [10]. Проте засудження, навіть суворе, не є тією мірою покарання, на яке заслуговують особи, які вдаються до злочинних дій спрямованих на загрозу життя та інших основоположних прав всього людства.

Отже, з огляду на вищевикладене вважається за необхідне:

1. детально визначити на рівні міжнародних конвенцій з обов'язковим імплементуванням в національне законодавство правових позицій щодо детального визначення понять меж дотримання біоетичних прав людини щодо втручання в її геном для запобігання злочинних дій аж до визначення нового складу кримінального правопорушення «біотероризм»;

2. встановити відповідні санкції кримінальної відповідальності на рівні санкцій, які застосовуються при вчиненні кримінальних правопорушень за будь-які дії пов'язані з тероризмом, як на міжнародному рівні так і на національному рівні;

3. впроваджувати на міжнародному рівні юридичні санкції, які дозволяють притягати до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні осіб, які є громадянами тих країн, які навіть не ратифікували міжнародний документ, який забороняє певні дослідження та дії з геномом людини;

4. застосовувати суворі санкції до тих країн, які не дотримуються міжнародних прав людини щодо біоетичних прав людини щодо втручання в її геном.

Джерела:

1. Офіційний сайт Буковинського медичного університету. URL:

<https://www.bsmu.edu.ua/blog/4465-doslidzhennya-genomu-neobhidnist-ta-perspektivi/>

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Зі змінами та доповненнями. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. Зі змінами та доповненнями. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (ов'єдо, 4 квітня 1997 року). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text

5. Загальна декларація про біоетику та права людини (19 жовтня 2005 року). URL:

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bioethics_and_hr.shtml

6. Про заборону репродуктивного клонування людини: Закон України від 14 грудня 2004 року. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2231-15#Text>

7. Петиція про скасування заборони клонування людини та інших організмів на території України. URL:

<https://petition.president.gov.ua/petition/130426>

8. Дослідження генів найпоширеніших в Україні спадкових захворювань: Постанова Президії НАНУ від 06 жовтня 2010 року. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0288550-10#Text>

9. Про удосконалення медико-генетичної допомоги в Україні: Наказ міністерства охорони здоров'я України.

URL:<https://ips.ligazakon.net/document/MOZ3428>

10. Фешина М.О., Беспалова О.Я., Бесараб О.Б. Біобезпека та біоетика як елементи професійного світогляду. Біомедична інженерія і технологія. 2020.№4.

URL:<http://biomedtech.kpi.ua/article/view/221853>

Ключові слова: права людини, геном людини, біоетика, Конвенція Ов'єдо.

Іванова Наталія Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія»

Басюк Вікторія Вікторівна

здобувачка вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія»

З УКРАЇНОЮ ЄВРОПА ЗМУШЕНА РЕФОРМУВАТИСЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ ГАЗЕТИ LE MONDE)

В сучасній Європі нові геополітичні виклики вимагають переосмислення підходів до інтеграції та реформування Європейського Союзу. Війна в Україні та її прагнення стати частиною європейської спільноти змусили ЄС не лише переглянути власні пріоритети, але й розпочати процеси внутрішніх змін. Водночас Україна поступово адаптується до європейських стандартів, що відкриває перспективи для офіційного початку переговорів про вступ. Взаємодія між Україною та ЄС стає не лише

ЗАКАЛЕНКО О.В.

Окремі аспекти права звернення до адміністративного суду в умовах
воєнного стану..... 160

БОДИРЄВ Д.А., ПРИСТИНСЬКИЙ Б.О.

Сучасний досвід організації фізичної підготовки для стрільби з
пістолета слабкою рукою у збройних силах країн НАТО..... 166

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

До питання про гарантії здійснення адвокатської діяльності в
кримінальному провадженні: сучасний стан і перспективи170

Секція № 3**Міжнародні механізми захисту прав людини****КОНОНЕЦЬ О.М., ТИМОШЕНКО Є.М.**

Міжнародні механізми захисту прав людини 179

КОНОНЕЦЬ О.М., ГЛУШКО К.В.

Механізми захисту прав біженців в період збройних конфліктів186

КОНОНЕЦЬ О.М., КОБЕРНИК Д.Б.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 192

КОНОНЕЦЬ О.М., ГОНЯНА К.В.

Право на справедливий суд як базова міжнародно-правова гарантія в
процесі здійснення судочинства198

БОРЩЕВСЬКА О.М.

Межі дотримання прав людини щодо видозміни геному людини ... 203

ІВАНОВА Н.Г., БАСЮК В.В.

З Україною Європа змушена реформуватися (за матеріалами
французької газети Le monde)..... 210

МАНУЇЛОВА К.В.

Роль міжнародного кримінального суду у розслідуванні та
притягненні до відповідальності за воєнні злочини214

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ у Великій Британії: приклад для України.....
.....219

СМИРНОВ М.І.

Міжнародні механізми захисту прав людини в період збройних
конфліктів (в контексті співробітництва України з Міжнародним
кримінальним судом).....227

ФЕДОРОВА Т.С., ГАЛІМСЬКА П.В.

Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності 234

ЩЕРБАК Г.Р., РАШКІВСЬКА М.В.

Міжнародні механізми захисту прав людини238

ЗУБАЙР А.

Діяльність управління ООН з прав людини в сфері менеджменту
міжнародного бізнесу243